

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-1.9>

ГОПАНОК І.В.

**ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ПРИПИНЕННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ
ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ**

**GROUND AND PROCEDURE FOR TERMINATION OF DISPUTE SETTLEMENT
WITH THE PARTICIPATION OF A JUDGE IN COMMERCIAL LITIGATION**

Будь-яка процедура в межах господарського судочинства є граничною та повинна закінчуватися логічно зумовленим рішенням, прийняття якого залежить від низки процесуальних підстав. Врегулювання спору за участю судді є вузькопрофільною процедурою, особливість якої виражається не лише в порядку її проведення, а й у підставах і механізмах припинення, які потребують додаткової теоретико-правової оцінки. Метою статті є надати характеристику підставам і порядку припинення врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві.

У статті на основі аналізу норм чинного господарського процесуального законодавства визначено та охарактеризовано підстави та порядок припинення врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві. Наголошено, що в силу новаторського характеру всього інституту врегулювання спору між сторонами господарського процесу за участі судді окремі його параметри нині є не досконалими. Визначено, що зловживання процесуальними правами можна визначити як умисне використання наданих стороні господарського процесу законних прав для перешкоджання розгляду справи у встановленому порядку або умисне затягування загального строку розгляду справи, що загалом порушує процесуальні права та законні інтереси інших учасників судового процесу.

З'ясовано, що у законодавстві не визначено, яким саме чином сторона має подати заяву про припинення процедури врегулювання спору. Цей момент є принциповим, адже він виражає бажання однієї зі сторін закінчити процедуру, обов'язковою умовою провадження якої є добровільність. Тому з приводу зазначеного питання має існувати імперативна норма, яка визначить необхідність обов'язкового подання стороною письмової заяви про припинення врегулювання спору.

Зроблено висновок, що необхідним є надання законодавчого трактування мирової угоди, притаманних їй особливостей та юридичних наслідків укладення. Подібний підхід дозволить учасникам господарського судочинства більш ґрунтовно осмислити свої процесуальні права та обов'язки, інтереси й ризики і на основі цього визначити умови взаємного компромісу.

Ключові слова: *порядок, підстава, врегулювання спору, судді, господарське судочинство, процесуальне законодавство.*

Any procedure within the framework of commercial litigation is limited and must end with a logically determined decision, the adoption of which depends on the range of procedural grounds. Dispute settlement with the participation of a judge is a narrow-profile procedure, the peculiarity of which is expressed not only in the order of its conduct, but also the grounds and mechanism of termination, which require additional theoretical and legal assessment.

The purpose of the article is to provide a description of the grounds and procedure for terminating the settlement of a dispute with the participation of a judge in commercial

litigation. In the article, on the basis of the analysis of norms of the current economic procedural legislation the bases and the order of the termination of settlement of dispute with participation of the judge in commercial judicial proceedings are defined and characterized. It is emphasized that due to the innovative nature of the entire institution of dispute resolution between the parties to the economic process with the participation of a judge, some of its parameters are currently imperfect.

It is determined that abuse of procedural rights can be defined as intentional use of legal rights granted to a party to the economic process to prevent consideration of the case in the prescribed manner, or intentional delay of the general term, which generally violates procedural rights and legitimate interests of other litigants. It was found that the law does not specify how a party should apply for termination of the dispute settlement procedure. This point is important, because it expresses the desire of one of the parties to complete the procedure, a prerequisite for which is voluntary. Therefore, there should be an imperative rule on this issue, which will determine the need for a party to submit a written application to terminate the dispute.

It is concluded that it is necessary to provide a legislative interpretation of the amicable agreement, its inherent features and legal consequences of the conclusion. Such an approach will allow participants in commercial litigation to better understand their procedural rights and responsibilities, interests and risks, on the basis of which to determine the terms of mutual compromise.

Key words: *procedure, grounds, dispute settlement, judges, commercial litigation, procedural legislation.*

Вступ. Будь-яка процедура в межах господарського судочинства є граничною та повинна закінчуватися логічно зумовленим рішенням, прийняття якого залежить від низки процесуальних підстав. Врегулювання спору за участю судді є вузькопрофільною процедурою, особливість якої виражається не лише в порядку її проведення, а також у підставах і механізмі припинення, які потребують додаткової теоретико-правової оцінки.

Зауважимо, що Господарським процесуальним кодексом України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ передбачено чотири основні підстави припинення процедури врегулювання спору за участі судді: у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді; у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді; за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін; у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем [1]. Кожна із зазначених підстав має свої специфічні моменти, дослідженню яких і буде присвячено це наукове дослідження.

Окремі проблемні аспекти врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві у своїх наукових працях розглядали Н.П. Бажда, К.В. Басін, М.В. Гвоздарева, Т.О. Дідковська, В.І. Жеков, В.В. Землянська, А.О. Клевцов, Ю.П. Крисюк, М.Я. Поліщук, В.Є. Прущак, О.С. Фонова, М.М. Чабаненко, Р.І. Шабанов, В.А. Шкелебей та багато інших. Втім, попри значний науковий доробок у юридичній літературі відсутні комплексні дослідження, присвячені підставам і порядку припинення врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві.

Постановка проблеми. Метою статті є надати характеристику підставам і порядку припинення врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві.

Результати дослідження. Насамперед приділимо увагу такій підставі як подання однією зі сторін спору заяви про припинення процедури врегулювання спору за участю судді. Заява – це акт волевиявлення суб'єкта правовідносин, за допомогою якої він звертається до офіційного органу та в якій висловлює свою позицію з приводу того чи іншого явища, заявляє клопотання про необхідність реалізації або захисту його законних прав та інтересів, надає пропозиції.

В рамках процедури врегулювання спору за участю судді заява щодо припинення цієї процедури є зверненням одного з учасників процесу, а саме однієї зі сторін, до суду, в якому вона викладає своє небажання користуватися зазначеною формою забезпечення її законних інтересів. При цьому заява може подаватися будь-якою зі сторін і не потребує погодження іншої, адже за базовими правилами врегулювання спору за участю судді потребує добровільної згоди всіх учасників.

Варто також наголосити, що заява про припинення врегулювання спору за участю судді є таким же актом письмового звернення сторін до суду, як і інші клопотання, заяви та запереч-

чення, що подаються в рамках господарського судочинства, а тому на них розповсюджуються загально-процесуальні вимоги. Так, заяви про припинення врегулювання спору за участю судді повинні містити низку обов'язкових реквізитів і відомостей: повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає заяву, клопотання або заперечення, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), вказівку на статус фізичної особи-підприємця (для такої фізичної особи), ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України; найменування суду, до якого вона подається; номер справи, прізвище та ініціали судді (суддів), якщо заява (клопотання, заперечення) подається після постановлення ухвали про відкриття провадження у справі; зміст питання, яке має бути розглянуто судом, і прохання заявника; підстави заяви (клопотання, заперечення); перелік документів та інших доказів (за наявності), що додаються до заяви (клопотання, заперечення); інші відомості, які вимагаються процесуальним законодавством [1].

Підставою для припинення врегулювання спору за участю судді є і закінчення строку такої процедури. В цьому контексті йдеться про окремий вид процесуальних строків. Відповідно до узагальненого процесуально-правового розуміння процесуальний строк – це встановлений проміжок часу, який відводиться для здійснення процесуальних дій і прийняття рішень. Таке значення категорії загалом відповідає законодавчому розумінню строків у господарському судочинстві.

Відповідно до статті 113 ГПК строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, то встановлюються судом. Перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку. Строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа немає, строк закінчується в останній день цього місяця. Якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день. Перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка повинна неминуче настати, закінчується наступного дня після настання події.

Останній день строку триває до 24 години, але якщо в цей строк слід було вчинити процесуальну дію тільки в суді, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу. Строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здані на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку. Право на вчинення процесуальних дій втрачається із закінченням встановленого законом або призначеного судом строку. За загальним правилом заяви, скарги і документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених цим ГПК [1].

Так, у статті 190 ГПК вказано, що врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів із дня постановлення ухвали про його проведення. Строк проведення врегулювання спору за участю судді продовженню не підлягає [1]. Таким чином, норми господарського процесуального законодавства встановлюють імперативні вимоги щодо строку проведення процедури врегулювання спору за участю судді, який не може перевищувати тридцять днів. У рамках зазначеного проміжку часу сторони повинні дійти спільного рішення та завершити процедуру. У цьому аспекті конкретна визначеність часових рамок, на наш погляд, є позитивним фактором, який дисциплінує сторони та активізує їхню діяльність, спрямовану на вирішення спору, не дає можливості за допомогою досліджуваної процедури зловживати своїми процесуальними правами.

Подібною до наведеної вище є підстава припинення врегулювання спору за участю судді за його ініціативою у разі затягування врегулювання спору будь-якою зі сторін. Подібна поведінка сторін за своєю суттю є актом зловживання процесуальними правами. Окремі статті ГПК присвячено значенню та видам зловживання процесуальними правами. Зокрема, у статті 43 Кодексу вказується, що учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами; зловживання процесуальними правами не допускається.

Залежно від конкретних обставин суд може визнати зловживанням процесуальними правами такі дії, які суперечать завданню господарського судочинства: подання скарги на судове рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних

дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкодження розгляду справи чи виконання судового рішення; подання кількох позовів до одного й того ж відповідача (відповідачів) із тим самим предметом та з тих самих підстав або подання кількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі [1].

Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання [1]. Суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені процесуальним законодавством [1].

Отже, зловживання процесуальними правами можна визначити як умисне використання наданих стороні господарського процесу законних прав для перешкодження розгляду справи у встановленому порядку або умисне затягування загального строку розгляду справи, що загалом порушує процесуальні права та законні інтереси інших учасників судового процесу. Законодавець закріплює досить значний спектр дій, які можуть розцінюватися як затягування процесу. Так, врегулювання спору за участю судді передбачає зупинення провадження у справі на строк до тридцяти днів. Водночас цей часовий проміжок може використовуватися стороною не для реального врегулювання спірних питань, а для затягування всього провадження. У таких випадках сторона, яка не бажає досягнення компромісу, може, наприклад, переносити проведення спільних або закритих нарад, уникати їх, безпідставно клопотати про необхідність залучення перекладача, всіляко протидіяти порадам та інструкціям судді щодо порядку врегулювання спору у зв'язку з чим процедура не призведе до бажаного ефекту. За загальним правилом суд зобов'язаний запобігати зловживанню процесуальними правами у зв'язку з чим існує підстава для припинення процедури врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві.

Остання підстава для припинення врегулювання спору за участю судді є комплексною і передбачає закінчення цієї процедури у разі таких випадків: укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження; звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду або в разі відмови позивача від позову; визнання позову відповідачем [1].

Перший випадок останньої підстави передбачає укладення між сторонами врегулювання спору за участю судді мирової угоди. У теоретичній площині мирову угоду здебільшого визначають як укладену сторонами та затверджену судом угоду, в силу якої позивач і відповідач шляхом взаємних уступок скасовують правовий спір, який між ними виник. Відповідно до загальнотеоретичних визначень мирова угода – це укладена в рамках судового процесу домовленість між сторонами про вирішення спору, яка затверджується судом. У господарсько-процесуальному законодавстві дефініція цієї категорії наразі відсутня. Проте в ГПК закріплено стандартні вимоги до мирової угоди та процесу її укладення.

Так, у статті 192 зазначається, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмету спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Крім того, сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву на будь-якій стадії судового процесу. До ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін у праві вчинити відповідні дії [1].

Укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією ухвалою одночасно закриває провадження у справі. Проте суд має право постановити ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжити судовий розгляд у таких випадках: умови мирової угоди суперечать закону або порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; одну зі сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє [1].

З огляду на правовий зміст мирової угоди, у ній фактично виражається завдання процедури врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві, оскільки подібна угода передбачає домовленість між сторонами про предмет спору; мирова угода є компромісною, від-

бувається на основі взаємних поступок обох сторін; подібну домовленість спрямовано на мирне врегулювання спору до прийняття судом офіційного вирішення на користь однієї зі сторін; метою мирової угоди є забезпечення інтересів обох сторін. Таким чином, укладення мирової угоди припиняє спір між сторонами, у зв'язку з чим зникають підстави і доцільність подальшого проведення процедури врегулювання спору за участю судді.

Подібне правове значення мають і інші випадки припинення зазначеної процедури, а саме звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду або в разі відмови позивача від позову; визнання позову відповідачем. Відповідно до статті 191 позивач може відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов на будь-якій стадії провадження у справі, зазначивши про це у заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві. До ухвалення судового рішення у зв'язку з відмовою позивача від позову або визнанням позову відповідачем суд роз'яснює сторонам наслідки відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи не обмежений представник відповідної сторони у повноваженнях на їх вчинення. У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. У разі визнання відповідачем позову суд за наявності для того законних підстав ухвалює рішення про задоволення позову. Якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд. Суд не приймає відмову позивача від позову, визнання позову відповідачем у справі, в якій особу представляє її законний представник, якщо його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє [1].

Переходячи до розгляду порядку припинення врегулювання спору за участю судді, зауважимо, що особливості його реалізації прямо залежать від розглянутих вище підстав. Так, про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає. Одночасно суддя вирішує питання про поновлення провадження у справі. Проте строк і подальші правові наслідки постановлення ухвали про припинення врегулювання спору за участю судді відрізняються між собою. Зокрема, якщо підставою для припинення процедури стала заява однієї зі сторін про завершення врегулювання спору за участю судді, то суддя зобов'язаний постановити ухвалу не пізніше наступного робочого дня після надходження відповідної заяви. У разі, якщо підставою для завершення врегулювання спору є закінчення строку цієї процедури, суддя зобов'язаний постановити ухвалу про її припинення не пізніше наступного дня із дня закінчення строку врегулювання спору за участю судді. Крім того, наслідком завершення врегулювання спору із перших трьох підстав є необхідність передання справи на розгляд іншому судді [1].

Висновки. Отже, проведене дослідження показало, що процедура врегулювання спору за участю судді у господарському судочинстві має низку підстав для припинення, які характеризують порядок її завершення. Проте в силу новаторського характеру всього інституту врегулювання спору між сторонами господарського процесу за участю судді окремі його параметри нині є недосконалими. Це, зокрема, стосується різних аспектів механізму припинення процедури, а саме:

1) у законодавстві не визначено, яким чином сторона має подати заяву про припинення процедури врегулювання спору. Цей момент є принциповим, адже він виражає бажання однієї зі сторін закінчити процедуру, обов'язковою умовою провадження якої є добровільність. Тому з приводу зазначеного питання має існувати імперативна норма, яка визначить необхідність обов'язкового подання стороною письмової заяви про припинення врегулювання спору;

2) у положення ГПК слід додати перелік дій, які можуть кваліфікуватися суддею як бажання затягнути процедуру врегулювання спору. Тобто, необхідно уточнити підстави, за яких суддя приймає рішення про припинення досліджуваного процесу та на основі яких визначає дії сторін як зловживання своїми процесуальними правами;

3) необхідним, на нашу думку, є надання законодавчого трактування мирової угоди, притаманних їй особливостей та юридичних наслідків укладення. Подібний підхід дозволить учасникам господарського судочинства більш ґрунтовно осмислити свої процесуальні права й обов'язки, інтереси та ризики, щоб на основі цього визначити умови для взаємного компромісу.

Ми вважаємо, що вирішення саме цих питань удосконалив процедуру врегулювання спору за участю судді, насамперед зробить її більш доступним та ефективним інструментом для судового забезпечення інтересів учасників господарського судочинства.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.